

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

NATIONALBIBLIOTHEK
IN WIEN

114549-B

ALT-

2. 7

I V S M V N D I
V N I V E R S A L E.

Q V O D

EX SENTENTIA VETERVM ICTORVM

P R A E S I D E

CAROLO FERDIN. HOMMELIO

ACADEMIAE LIPSIENSIS HOC TEMPORE RECTORE
ET ICTORVM ORDINARIO

DIE III. NOVEMBR. CIOIOCCCLXIII.

PRO OBTINENDA DOCTORIS

DIGNITATE

P V B L I C E D E F E N D E T

IO. FRIDERICVS ROSSELET DE CHARPILLOT

HELVETIO - BERNAS.

L I P S I A E

EX OFFICINA LANGENHEMIA.

114549-B

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1950

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

CHICAGO, ILL.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

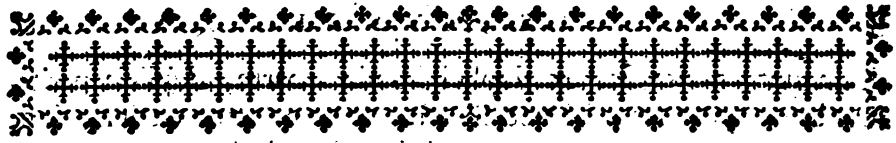
PRAEFATIO PRAESIDIS.

Ante sedecim annos, cum vacantem Iuris Naturalis Professionem novellus doctor ambirem, mihi que obiiceretur, nimis temerariam petitionem esse propterea, quod nihil unquam ex hoc doctrinae genere publicassem, iuventili fervore abreptus, ut hanc exprobrationem removerem, paucorum mensium spatio, obtinendi muneris causa, Propositum de novo Systemate Iuris Naturae et Gentium ex sententia veterum Ictorum concinnando, siue de Iure quod natura omnia animalia docuit, Lipsiae 1747. 8. quam citissime poteram et festinanter conscribebam. Is extemporaneus libellus, non mirabile, si nimium rudis et imperfectus.

Excursionēs in eo praeter necessitatem grammaticae, emblemata nimis frequentia et variae, neque illae magni momenti, obseruatiunculae spissorem librum fecerunt, sed abnormem, ut, quod raro fieri solet, ipsi, mox cum prodisset, displiceret auctori. Attamen, cum iam dudum huius opusculi exemplaria frustra in tabernis quaererentur, a me docti homines rogare, illustris etiam VHLIVS Francofurtanus Antecessor, plurimis epistolis exposcere et flagitare, ut editionem iterarem. Ego vero renuere et rem nimis taediosam deprecari, utpote qui facile praeuidebam omnia transformanda, neque lima mihi, sed dolabra serraque, ut nouum plane aedificium exstrui possit, opus esse. Interea illud inopinatum accidit, ut ante hos quatuordecim dies generosa indole doctissimus IO. FRIDERICVS ROSSELETVS DE CHARPILLOT, Bernas, mihi tantopere amatus, ut petenti denegare possim, nihil, me accederet et humanissimis precibus sollicitaret assidue, ut, quoniam tristi de Patris morte accepto nuntio, ei auolandum et breui tempore Lipsiae valedicendum sit, meum praesidium non denegarem, atque ex iure naturali inauguralem dissertationem conscriberem, quoniam ipse suam, quam de publico Heluetiae statu delineauerat, absolueri penitus et ad finem perducere non possit. Molle mihi cor et precibus flexile. Quid facerem ego, qui, fateor enim, vix alium inter auditores hoc ROSSELETO chariorem habeo, adeo honestus, probus, supra aetatem prudens, urbanus et doctus est. Auii ergo, licet mihi molestissimum

mum esset, hoc tempore, rem adeo difficilem et absconditam meditari. Feci tamen et meum, quem supra dixi, libellum coepi legere, et legendo reformare, imo quantum angustia temporis pateretur, in maiorem ordinem redigere. Singulare sane nostrae doctrinae fatum, ut quoties proponenda sit et exponenda publico, festinantissima id fieri soleat. Interea non alia melior ROSSELETO meo materia placebat, unde is imprimis hanc rogare, monere, instare saepius, ut ipse tandem persentiscerem, quandam ex iure canonico forte aut iure civili materiam, licet in his ROSSELETO egregie sit versatus et suae scientiae in examinibus documenta illustria ediderit, tamen cum harum legum exiguus, ac fere nullus, in Helvetia usus sit, vix compopularibus suis, quibus se commendare cupit, placituram esse. Videbatur etiam haec materia inaugurali disputationi optime convenire, si quidem de iure agit, quod natura omnia animalia docuit, et ex sententia veterum Ictorum ius uniuersale proponit. Si enim propius hanc scripturam intueare, non est alia, quam copiosior in L. 1. §. 3. et 4. ff. de iust. et iur. L. 5. eod. L. 1. §. 10. de aqu. et aqu. pluv. L. 26. ff. de reg. iur. commentarius. Nempe ius nostrum non solum collectum est ex civilibus dictatis, verum etiam ex naturalibus praeceptis et institutis gentium variis. L. 1. §. 2. ff. de iust. et iur. Sic nunc casu singulari, expectatum diu exit denuo nostrum de nouo systemate iuris naturalis Propositum, sed plane reformatum et nouo in habitu, qui fere

nihil cum priori commune habet; Sic iterum praematuramus partem; sic habent, quod ille dixit, sua fata libelli. Ut autem titulum praeficimus alium, ita omnia, quae illic scripta, eo modo commutari, ut nihil suo loco restiterit. Abieci fere omnia, pauca retinui, addidi plurima. Vbi tamen quaedam ex illo veteri Proposito in hoc Ius Mandi recepimus, verba, ubi mutare non opus erat, retinere non puduit. Caeterum in praesenti disputatione periculum fecimus, geometriae iusto et aequo aptandae, imo numeris, punctis et lineis officia hominum, honores, poenas et praemia dimetiendi, quod plane novum est, neque ab ullo tentatum. Habent ergo Lectores in hisce paucis plagulis illius prioris Operis, suae, ut titulus habet, Propositi et totius systematis nostri non dico epitomen, sed omnem omnino materiam, inutilibus reiectis, additis contra quamplurimis rebusisque necessariis, ut in tabernis illum priorem libellum, quem per praesentem disputationem penitus abolemus, requirere amplius operae pretium non videatur. Si quis tamen historiam istius a nobis abdicati libelli, et quibus notis haec doctrina a damnata SCHMAVSII discrepet? scire cupiat, hunc ad Litteraturam iuris nostram, in qua de ea re satis copiose actum est, ablegamus.

C A P V T I.

De principali causa omnium in iure naturali controuersiarum.

Percunctanti mihi saepenumero, quaenam controuersiarum, quas iuris naturae interpretes de iuris naturalis principio tot seculis egerunt, praecipua causa sit, apparuit tandem, si non omnes, plerasque tamen ex hoc potissimum fonte promanasse, quod nonnulli hominem ut merum animal, caeteri autem eundem hominem, neglecta eius animali parte, tantum ut rationalem socialemque contemplantur. Hinc illae inter **ZENONEM** atque **EPICURVM** immortales discordiae, hinc illae graues, quae recentiori aetate **Grotii** et **Puffendorfi** discipulis intercesserunt cum **Hobbesii** et **Machiaueli** secta, inimicitiae. Cum enim **Grotius** lege naturali a sola hominis natura, tanquam vnico fonte, deriuata humanitatem et socialitatem, instinctibus animalibus, quos **Cicero** *Prima Naturae* vocat, omnino praetulerit, sensusque ferinos honestati et rationi saepe contrarios ne minimum quidem audiendos esse praeeperit; **Hobbesio** autem in contraria abeunti absurdum videretur, si quis partem toti, et speciem generi anteponeere audeat, isque communes omnium animalium leges nullo modo propriae vnus, nimirum hominis, naturae subiiciendas esse statueret, facilius aquam igni, quam illas toto coelo terraque diffidentes opiniones, conciliaueris. Ambo autem, ut initio statim summam nostri et caput totius libelli aperiamus, lineas in eo transfussisse videntur, quod animal ab homine, hominem ab animali distraxerunt. Cum enim neque mente sola et ratione, neque etiam corpore tantum consistamus et ihera animalia simus, sed duplex vis naturae reperitur in homine, quarum vna in corpore et appetitu collocata, altera vero in ratione aliisque proprietatibus, quae nos a bestiis distin-

distingunt, posita sit, ex duplici hominis parte, duplicia pariter iura et obligationes oriri necesse est. Saltem fateor ex illis, quae circumferuntur, plus quam viginti de principio iuris naturae opinionibus, me nondum inuenisse, quod omnes legis fundamentalis requisita contineat.

C A P V T II.

Non vnum sed duo esse iuris naturalis principia.

Cum itaque praeter illam, quae tantum ex propria hominis natura profluit, *Socialitatem*, ex qua non omnia officia deriuari posse, iam doctissimi animaduertent, alius fons iuris naturalis quaerendus esse videretur, tempestiue in mentem mihi venit istius veteris Iureconsultorum sententiae, qui aliud ius quod sit proprium hominibus, aliud autem quod natura omnia animalia docuerit, constituentes, probe et eleganter officia, quae veniunt ab ea parte, qua homines sumus, ab iis quae ab animali nostra indole proficiscuntur, distinxerunt. Hoc enim verissimum puto, ab unico praeecepto non posse omnia officia deriuari, sed ad minimum opus esse duobus. O vero acutum et praeclarum (audio enim e vulgo ita non neminem vociferari) o excellentem iuris doctorem atque philosophum nostris temporibus dignum! qui contra diu stabilitas regulas artis et morem a maioribus traditum inculcatumque discipulis, vnius doctrinae duo principia obtrudere audeat! Ignoscas vero, vir subtilissime quisquis es, ingenue fatenti, nullam sibi notam esse disciplinam, pragmaticam imprimis, quae ex vnico semine tota excreuerit. Nam vt de iurisprudencia et theologia, quae manifeste duobus fundamentis, scripto nimirum et naturali ratione nituntur, atque de medicina nihil dicam, quae innumerabilibus naturae obseruationibus insitit, hoc vnicum e vobis, o philosophi, quaero: vtrum in ipsa philosophia ex illo: *Nihil potest simul esse et non esse*, omnia vestra hauseritis? Angusta erat et admodum contracta illa penus sapientiae futura, nisi experientia magistra inter caetera

cætera etiam hoc: *Nihil sine causa fieri posse*, compertum habuissetis. Neque his duobus contentus, LEIBNITIUS, tertium *Indiscernibilitatis principium*, ut ipse vocat, adiciendum putauit. Quid in ipsa Geometria, qua tamen non est alia disciplina severior, ne omnia quidem ex vna propositione deducuntur. Ex quibus manifestum est, cum reliqua philosophia etiam tria, imo plura principia admittat, firmitati doctrinae id minime obesse, si etiam duo in nostram iuris disciplinam adsciscantur. Quid ordine naturæ et mundi compage aptius, quid ornatius? Nonne vero illa rerum omnium pulcherrima vniuersitas ex multis, iisque sibi contrariis, elementis composita atque coniuncta est? Quæ cum ita sint, nemo mihi vitio vertat, si primæ regulæ GROTTII aut PUFFENDORFII aliam ex animalis hominis parte deriuatam adiungamus. Neque enim vnum esse, ut reliqui opinantur, iuris totius fundamentum breuiter quidem accuratissime tamen hac ratione demonstratur. Animaduertimus scilicet officia sæpius inter se pugnare. At si vnum tantummodo, ut illi volunt, iuris sit naturalis principium, quomodo quæso collisura sint? Sane quæ ex vna propositione deducuntur, illæ conclusiones sibi contrariæ esse nequeunt. Cum itaque officia et iura inter se collidant quam sæpissime, non potest esse omnium eadem ratio, neque idem principium.

C A P V T III.

*Iuris Naturæ et Gentium differentia secundum veteres
Iurisconsultos.*

Vt autem de iurisconsultorum veterum, quam maximopere probo, sententia, quod coeptram, prosequar, illi ius Naturæ a iure Gentium hac ratione seiunxerunt, ut dicerent, *IVS NATURÆ* illud esse, quod natura omnia animalia docuit. Nam id ius non humani generis proprium videri, sed commune omnium animalium, quæ in terra, quæ in mari, quæ in coelo nascuntur, imo ipsas quodammodo plantas huiusmodi participes videri.

GENTIVM autem vocarunt, quod solis hominibus inter se commune sit. Ex qua VLPIANI definitione statim intelligitur, veteres iuris gentium nomine audito longe aliam rem intellexisse, quam nos hodie eodem vocabulo significamus. Nostra denique aetate ius naturae et gentium fere vnum idemque videtur, vt ipsa definitio recentiorum declarat, qui ius gentium nihil aliud esse perhibent, nisi quandam iuris naturae ad statum liberarum gentium applicationem. Qualis hic quaeso, cum in vtroque eadem plane praeccepta assumantur, cognoscitur esse diversitas? Recentiores quidem, vbi ius gentium tradunt, tametsi loco singulorum hominum vniuersos populos ciuitatesque collocent et noua quaedam vocabula, vt legationis, captiuitatis, foederum, maiestatis et alia huiusmodi in iure naturae puro non obuinentia in medium proferant, hoc tamen ad constituendum verum vtriusque discrimen parum aut nihil valere poterit. Mellus igitur iureconsulti veteres, ex quorum sententia omnino nihil commune habent naturae leges cum iure gentium. Nam vtrumque ius ex suo, eoque peculiari, fonte oritur et plane diuersi vtrunque, vt ita dicam, legislatores siue auctores deprehenduntur. Illic enim propria vnius cuiusque utilitas, siue ferri instinctus, in iure gentium autem instinctus tantummodo humani aut vetant, aut praecipiant omnia. Secundum eam significationem igitur, quam veteres iuri naturae et gentium, vt diximus, attribuerunt haec verba in germanicam linguam: *Das Natur und Voelker Recht*, admodum vitiose conuertuntur, cum sensui veterum Ictorum conuenientius Ius Naturae et Gentium, dicendum sit potius: *Das Thier- und Menschen-Recht*.

C A P V T I V .

Domina et Pacta ad Ius Naturale non esse referenda.

Vt autem quatenam iura et officia ad vnam quodque eorum referenda sint plenius intelligatur, duas regulas formabimus, quarum vna ad ius Naturae pertinet ita habet:

Quicquid

Quicquid in omni animali reperitur, de hoc, quin iustum sit, dubitari non potest: et refertur ad ius Naturae.

Altera de Iure Gentium hæc esto:

Quicquid apud omnes homines pro iusto reputatur, neque tamen reperitur in bestiis, illud non est iuris naturae, sed Iuris Gentium.

Secundum hæc, ad ius naturae pertinet defensio sui ipsius, et ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, iure fecisse existimetur. *L. 3. ff. de iust. et iur.* Nam cum omne animal simul atque editum est, seque suosque a vi illata defendere, leones prædam, volucres nidos pullosque tueri, nec non parvas apes ab operis suis repellere fucos et pro melle depugnare videamus, quin nobis eadem liceant, dubitare nulla ratione debemus. A iure gentium vero dominia et pacta veniunt, utpote quæ non ex iure naturali descendere, sed demum iure gentium introducta esse, eleganter HERMOGENIANVS *iureconsultus* *) demonstrat, cui etiam Poeta assentitur his versibus:

*En propriae telluris herum NATURA nec illum,
Nec me, nec quenquam statuit.*

Cum enim ad ius naturae ea solum referenda sint, quæ in solis animalibus deprehendimus, sæpe pacta eo referri non possunt, quæ non animalia, sed solos homines, inter se pacisci animaduertimus. Pari ratione animalibus dominia nulla, ut quondam ne hominibus quidem, qui, cum adhuc in statu naturali viverent, rerum suarum tantum possessores, non domini, essent. *L. 1. §. 1. ff. de acquir. vel amitt. poss.* Ut itaque generaliter dicam, omnia pacta, fides, adulterium, falsum, dolus et huiusmodi vocabula videntur iuri gentium propria, iuri naturæ autem plane incognita. Si iureconsultos

B 2

Rome

*) *L. 5. ff. de iust. et iur. Ex hoc iure gentium discretæ gentes: regna condicæ: dominia distincta: agris termini positi: commercium, emptiones venditiones, locationes conductiones, obligationes institutæ, exceptis quibusdam, quæ iure iis illi introductæ sunt.*

Retinere audias, ipsa nec laesio, nec damnum, nec iniuria verba naturae sunt. Utuntur enim, ubi de animalibus loquuntur, peculiari verbo, quod est *Pauperies*. Haec in iure naturali eadem est, quae in humano iniuria. Bestias enim, imo ipsos homines, in statu naturali collocatos, pauperiem quidem, non autem damnum facere dicuntur. Itaque ut stipulatio, peculium, concubinarus, acceptilatio, arrogatio et id genus alia verba ciuilia sunt et nulli populo, nisi Romano, cognita: sic ista, quae enumerauimus, pacta nempe et dominia non ad ius Naturale, sed ad ius Gentium referuntur. Denique tertiam superioribus adiungo regulam:

Quod neque ad ius naturae, neque ad ius gentium referri potest, atque tamen pro iusto reputatur, illud omne ad ius ciuile pertinet.

Hoc ius autem in adiaphoris versatur, atque illa potissimum definiuntur, quae arbitrio iudicis alias relinquenda forent, v. c. an cum liberis legitimis illegitimi succedere debeant? an in fratris successione fratris liberi cum caeteris defuncti fratribus iure repraesentationis succedere debeant? et quae sunt reliqua. Interdum quaedam propter politicas rationes in utilitatem ciuium contra ius naturae inducuntur, ut Scutum Velleianum et Macedonianum, quae neque naturali neque gentium iuri consentanea, item: ut soluere non tenearis, quod in alea perdidisti; Anatoxisini interdictio, et quae sunt reliqua.

C A P V T V.

Animantia bruta iuris Naturalis doctores.

Illud autem in hac Iurisconsultorum veterum doctrina imprimis laudo, atque admiro, eos, propriae cognitione naturae haud contentos, generoso animo nos ad omnium vocasse animalium, imo ad totius mundi contemplationem. Est enim naturae observatio iuris studioso maxime necessaria, si quidem, ut CICERO ait, ei, qui conuenienter naturae victurus sit, proficiscendum sit ab omni mundo et ab eius operatione. Nec enim posse quemquam

quam de bonis et malis vere iudicare, nisi omni cognita ratione rerum et diuina pariter atque animali natura rite explorata, ut scire possit, quantum conueniat natura hominis cum vniuersa? EPICVRVM, historia tradit, ab animalibus testimonia quasi praeiudicia arcessere, nec non canes, scarabaeos et anseres specula naturae appellare consueuisse. Mihi eodem modo bestiae videntur quaedam quasi leges vitae, quas inspicere et in re dubia consulere iubemur. Sane, quem illud in foro positum praetoris Album, quem tabulae atque columnae in ciuitatibus praestant, eum plane habent in naturali iure animalia vsu, quae ipsa, tametsi sensu iusti et aequi plane careant, tamen signa voluntatis diuinae longe clarissima produunt, ex quibus illicitum quid sit, aut licitum? a sapientibus cognosci intelligique possit. Si me audias, Ius naturae in latiori significatione, qua utrumque ius, et naturale et gentium, continetur, hoc sensu inquam IUS NATURAE est: *voluntas Dei, non litteris, sed signis, in vniuersum mundum scriptis, manifestata.* Tametsi itaque homo etiam in illo grandi volumine diuinae voluntatis litteram faciat, saepius tamen vitam animalium intueri praestat, quam naturam hominis, quia in bestijs naturae instinctus longe illustriores clarioresque apparent, quam in hominibus, in quibus videlicet consuetudo, tanquam altera natura, istos naturae igniculos suppressit, itaque interdum extinxit. At, e contrario, in brutis proprietates, Natura, tuas maxime singeras et intemeratas conseruasti. Verum de ea re commodiori loco. Nunc in iure Naturali instinctus docebo, non humanos, sed ferinos dominari, ut, si hos sustuleris, omnino ius Naturae sustulisse videaris.

C A P V T VI.

Instinctus esse prima totius iuris principia.

Nequae tamen addubito multos futuros esse, qui cum *Prima Naturae*, quae notiori vocabulo Instinctus appellamus, toties commemorari audiant, aures arrecturi sint, quod intra scholarum

parietes id verbum prauo potius, quam bono sensu, vt plurimum adhibeatur. Quid autem? estne inter philosophos, quos fracti orbis ruinae inpavidos feriunt, estne inter eos quispiam, qui verbe terreatur? Absit vero a me longissime, vt talia mihi persuadeam, eosque offensum iri credam, si prius Naturae Prima, quaenam sint? perceperint. Dico nimirum Instinctum naturalem necessitatem esse agendi homini et animalibus caeteris a natura impositam, vt certis obuientibus rerum speciebus simpliciter hoc, quo agunt modo, agere cogantur neque aliter plane facere possint. Huius autem, quam dixi necessitatis ratio, cum in ipsa constructione corporis posita, ingenuaque sit non homini tantum, sed belluis omnino omnibus, adeo, vt tanquam instinctu inflatuque diuino in vtilia ferantur, vt victum quaerant, vt libertatem appetant et feritatem detestentur, vt vim illatam propulsent, vt mas et foemina coniungi studeant, vt ad educendam sobolem ipsa matres natura adigat, an haec, quaeso, aliaque huius modi mala cuiquam videbuntur? Hoc autem inprimis argumento, quod Prima haec Naturalia a Deo sunt, omnium bonorum D'AE DALO profecta, mala esse negamus. Nam natura duce errari non potest, huic assentiri vera demum, ac perfecta sapientia videtur. Hinc ratio petenda, quam ob rem Romanorum iurisconsulti tam alacri studio animalium vitas expiscarentur et propter iusti scientiam omnem, quousque patet, naturam pertentarent. Et merito quidem. Quod indicium enim certius? quae ratio luculentior esse potest, aliquid numini non displicere diuino, quam si ostendatur, eum appetitum, de quo quaeritur, omnibus animantibus inesse. Aut enim omnino dicendum est, nullam esse diuinam voluntatem, aut si quaedam sit, non alia erit, nisi quae in vniuersum mundum, quamuis non litteris, attamen signis, scripta expositaque intelligitur. Consequens ergo, instinctibus naturae, tanquam voci diuinae, obsequium praestandum esse. Etenim si significationes istae non sunt considerandae, cur diuinitus in coelo, cur in terra, cur in mari, et omni denique animalium genere pictae atque expressae sunt? Est hoc profecto

perfecto dictatum ex eorum genere, quae sumuntur, et cum suapte natura perspicua sint, nulla probatione indigent. Nihil enim est (naturalius, quam naturam quae constantissime facit, etiam velle, quia alioquin non factura erat. Itaque fortunas quocumque modo augere (si scilicet contrarii humanae naturae instinctus id non impediunt) licere, manifestum est. Si auctoritatibus pugnandum esset, iam ARI-STOTELES dixit: Naturam et Deum nihil facere frustra. Hoc si verum est cur Deus tales in animantibus praeparasset appetitus, nisi iisdem parere debeamus? Nihil sane nouimus repugnantius, quam accepisse hominem a natura facultates quasdam, neque tamen per naturam iis uti licere. Deum igitur aliquid frustra fecisse, cum sine scelere dari non possit, omnes naturae instinctus, si mens et ratio eos temperet, honestos et laudabiles esse, praesumptionem puto ex earum genere, quae propemodum omnem contrarii probationem excludunt.

C A P V T VII.

Instinctuum in Ferinos et Humanos distinctio.

Ista vero, *Naturae Prima*, ad duplex genus potissimum referuntur, Quaedam enim eorum communia sunt omnibus animalibus, quaedam vero propria solis hominibus.

Et communes quidem instinctus, quos *ferinos* appellamus, in vitae conseruandae studio, vtilium cupiditate, libertatis amore, matrimonii desiderio, vindictae studio, ex quo poenarum iustitia deducenda, sobolis educatione et his similibus continentur. Sed et metus omni animali inditus, ex quo aequitas belli, ob crescentem vicini potentiam, deinde Gratitude siue appetitus ei bene faciendi, qui de nobis bene meretur, quem non in hominis tantum, sed in canibus et ipsis leonibus, imo cunctis animantibus videmus. Hic fons officiorum, quae liberi parentibus, homines Deo debent. Sic ferinis instinctibus, si non omnibus, tamen quibusdam exempli causa enarratis, necessarium videtur, ut pariter de humanis, si non omnes, attamen potiores recenseamus.

Inter

Inter haec ergo, quae homines praeter caeteris animalibus praecipua habent, primo loco illud nominandum, ut plus quam reliqua animantia (nam est in belluis etiam quaedam huius rei imago) imbecillium laedorumque misereamur, qui miserationis affectus saepe etiam in iram prorumpit. Imprimis autem, si a nobis ipsis iniuria profecta sit, longo etiam tempore postquam illata est, ob conscientiam illius cruciamur, nec quisquam facile tam scelerati ac praefracti cordis est, quin aliquando illud domestici tortoris flagellum et nescio cuius furiae faces internae persentiscat, quod primum naturae *Poenitentia* vocatur. Porro ad humanos instinctus refero *Pudorem*, siue dolorem ortum, si caeteros nostras imperfectiones cognosse, resciscimus. Ex hoc pacto seruanda esse demonstrari potest. Miror nondum inuentos esse, qui pactorum sanctitatem demonstrauerint. Plerique hoc sumunt, non probant. Ego vero ita deduco. Ni pactum seruam, alter irascitur, me vero perfidiae pudet. Sunt ergo seruanda pacta. Nam natura homines sic praeparauit. Est et quaedam homini a natura insita mortuorum ueneratio, cum constans per omnia secula et apud omnes gentes recepta opinio sit, et mortuos laedi posse. Hinc vltimatum voluntatum sanctitas. Deinde huc refero pulchri et decori sensum, quem *Admiratio* sequitur, qua res perfectas amamus, iisque quam firmissimi fieri cupimus. Haec in demonstrandis variis erga Deum officiis usum nobis praestat. Deinde *Gloriae cupiditatem*, siue studium efficiendi, ut alii nostras perfectiones sciant. Item ut, si fieri possit, iuuare alios studeamus atque bene fecisse laetemur. Naturam vero propriam hominis potissimum ratio et intelligentia constituit, quae, ut CICERO ait, vis animi excellentissima est, qua consequentia cernit, principia et causas rerum videt earumque progressus et antecessiones non ignorat, similitudines comparat et rebus praesentibus adiungit futuras. Obiter annoto: quae ex ferinis tantum, aut ex folis humanis appetitibus oritur Obligatio, eam nos *simpli-*tem; contra vero illam, quae ex vtrisque oritur, mixtam appellare. Esse autem obligationem, quam instinctus plures gignunt, fortio-

fortiorem altera, quae tantum ex vno alteroue instinctu oritur, vel me tacente vnusquisque satis intelligit. Imo inter ipsos instinctus haec est distinctio, vt alii fortius, alii remissius homines ad faciendum quid aut omittendum, impellant.

C A P V T V I I I .

Instinctus ferinos iuris Naturalis, humanos autem iuris Gentium principia esse.

Iam vt ad propositum propius accedamus, si quis Prima naturae communis et Prima naturae humanae sagaci animo inter se contenderit, facile animaduertet, illos quidem ferinos instinctus ita esse comparatos, vt quasi centrum, ad quod omnes se referunt, sua sit cuique vtilitas. Si itaque concedatur Ius Naturae illud esse, quod natura omnia animalia docuit, negari non potest, fundamentum et columnas, quibus hoc ius innititur, siue principium Iuris Naturalis studium esse quaerendae vtilitatis propriae. Ex quo consequitur, animalia, licet iura iis competant, nullas tamen sustinere obligationes; In hominibus autem non minorem esse iustitiam suo iure recte vti, quam suis rite defungi obligationibus. Animalia enim, cum vnā tantum legem habeant, quod ipsis lubet, iure faciunt. Hinc BRENNVS Senonum quondam regulus, Plutarcho in vita Camilli nec non Lactantio testibus, Romanorum legatis interrogantibus: quo iure Clusium Hetruriae urbem obsideret? respondit: *Iure naturali, quo is qui minus fortis est, potentiori cedere iubetur.* Recte ille quidem, nam merum ius naturae, neglecto penitus atque omisso gentium iure, prae oculis habebat. Verum hoc commune omnium animantium ius refrenatur humanitatis legibus siue gentium iure. Homo enim prae bestiis accepit illum imprimis miseracionis affectum, qui plane vocatur humanitas. Ex hac nouae et ignoratae bestiis leges oriuntur, per quas libertati hominis naturali et naturae communi ab ipsa natura, propria scilicet, termini constituuntur, ne licentia in infinitum, neque in aliorum prorum-

prorumpat iniurias. Nam isti, quos diximus humani instinctus tendunt propemodum omnes ad utilitates aliorum. Itaque cum ius Gentium in eo a naturali iure recedat, ut ius esse dicatur, quod non omnibus animantibus, sed solis hominibus inter se commune est, facile apparet, hoc gentium ius Instinctibus naturae humanae tanquam principiis uti. Itaque Gentium iuris primaria regula haec erit: Ut nemini noceas, imo, si absque detrimento tui ipsius fieri possit, prosis, quantum omnino valeas. Nam si violaueris qualibet iniuria alterum, tristitia et nescio quis in animo moeror exoritur omni cruciatu acerbior, cuius timore saepius accidit, ut laedi interdum, quam laedere, utilius videatur. Hac enim potissimum ratione homo a bestiis distinguitur, ut is non ad propriam tantum, verum etiam alienam utilitatem respicere soleat, atque, praeter communes illos cum caeteris animantibus, quosdam etiam proprios appetitus siue instinctus acceperit. Ex hoc Ius Gentium naturali omnino contrarium esse facile patet, si quidem hoc iure non omnia facere licet, quae volumus, aut appetere utilia quaecunque videantur, sed aliorum etiam rationem habere, siue ut Lucani verbis dicam:

Non sibi sed toti gentium se credere mundo.

Haec utriusque diuersitas admodum difficilem reddit vitae humanae administrationem. Nam Iustitiam facile apparet nihil aliud esse, nisi appetituum ferinorum et humanorum cum ratione susceptam moderationem et temperamentum quoddam, ut neque tibi neque alteri noceas, sed utrique prosis. Videtur mihi haec diuersorum affectuum et vitae regendae ratio quodammodo iunctis curru iisque tesseratis atque indomitis equis comparari posse, in quibus scite moderandis summa rectoris ars cognoscitur. Ut enim ad utrumque oculos auriga, non ad alterutrum, intendere debet, ita vir bonus et sapiens non tantum ad animales appetitus utilitatemque solam, verum etiam ad honestatem atque humanos affectus respiciet, et utramque naturam cum cura sollicitaque obseruabit, ne ratione disturbata et curru subuerso in devia rapiatur.

CAPVT

C A P V T IX.

Iustitiae Definitio et summa iuris totius regula.

Credo ex his, quae hactenus disputata sunt, quodammodo apparere, quorum nostra contendat oratio, aut quae sit summa et caput nostri huius de iure naturae et gentium noui systematis. Scilicet neque merum ius animale, excluso gentium siue humano iure, valere volumus; neque contra, vt quondam ZENO, humanos instinctus communi naturae anteponeudos esse putamus, sed iuncto tam gentium quam naturali iure, ex vtroque compositam omnis publici priuatiq; iuris formulam hanc statuimus:

Sequere quantum potes vere utilia, vt tamen nemini noceas, sed potius, si sine detrimento tui ipsius fieri possit, etiam prodesse studeas.

Haec ipsa quondam Iurisconsultorum regula Romanorum fuit, si quidem in *L. 26. ff. de reg. iur.* alterius detrimento nos locupletiores fieri vetat POMPONIVS, cui VLPIANVS*) his verbis suffragatur: *Prodesse sibi vnus quisque, dum alii non nocet, non prohibetur.* Secundum hanc doctrinam, ego quidem dabo egenti admodum libenter, sed vt ipse non egeam; succurram perituro, sed vt ipse non peream. CHRYSIPPUM audiamus: *Qui stadium currit eniti, inquit, ac contendere debet quam maxime vt vincat, supplantare eum, quo cum certet, aut manu depellere nullo modo debet; sic in vita petere, quod pertineat ad vsu, non prohibemur, alteri vero deripere ius non est; plane vt CICERO: Neque rei familiaris amplificatio nemini nocens vituperanda est, inquit, sed fugienda semper iniuria.* O vero admodum popularem et iurisconsultorum consensu veterum probatam iusti et aequi inueniendi viam, o facilem doctrinam et naturae maxime consentaneam, qua ab instinctu animali *Iura*, ex instinctibus autem humanis *Officia* deriuamus, neque alium virum *Iustum* esse arbitramur, nisi eum, qui libidines suas i. e.

C 2

ani-

*) L. 1. §. 30. ff. de aqua et aqua pluv.

animales instinctus ad normam naturae humanae sapienter moderatur et rationis in statera, vtrum praepositis faciendorum quaestionibus, *Prima naturae humanae*, an vero *Prima animalia* praeponderent? subtili animo examinat. Nempe utile qui miscet honesto, hunc demum; vt opinor, iustum merito appellauerimus. Ipsa autem *Iustitia* est vtriusque naturae, animalis scilicet et humanae, siue vt aliis verbis dicam, communis et propriae suscepta cum ratione moderatio. Fallit EPICVRVS, qui solam animalium naturam, fallit ZENO, qui humanam tantum prae oculis habet. In culpam ducit vitii fuga, si caret, arte vnde nos inter illos tanquam arbitri honorarii medium ferientes nec per omnia hominem similem brutis, nec per omnia dissimilem esse, volumus. Vix enim fieri potest, vt humanitatem penitus exuamus, neque, quantumuis Stoici, quantumuis Christiani, naturam animalem omnino deponamus, sed motus actionum nostrarum esse solet, imo etiam debet esse ex vtriusque impulsibus mixtus. Quemadmodum carina, quam ventus et vento contrarius aestus agitat, vim geminam sentit, neque eodem, quo aura, cursu fertur neque tamen contrario, sed obliqua et leuiter inflexa via, prouehitur; ita vir sapiens et iustus neque omnino ab utilitate se abripi patietur, neque tamen omnino tendet contra eandem, sed media quadam via procedet inter animales humanosque instinctus. Aut enim haec, aut nulla, videtur inter homines iustitia.

C A P V T X.

De humanorum et ferinorum instinctuum conflictu.

Est autem in nostra iuris naturae et gentium doctrina hoc omnium difficillimum, vt, cum humanos instinctus ferinis iungamus, necessario autem eueniat, vt vtriusque officia inter se collidant, regulam monstremus, quae nobis, si duae leges, vna, *utile quaeriso*, altera *neminem laedito*, inter se pugnent, neque ambae simul conseruari possint, viam mediam monstret. Tametsi enim hae duae primariae leges directe et sua natura non configant, (nam in his quae

quae absolute contraria dicuntur, necesse est, ut diuersa praedicentur de eodem, quod hic non accidit.) saepius tamen inter se pugnare possunt *κατα περισσιν*. Plerumque enim quod vni proficit, alteri obesse solet, adeo quidem, ut si quis fortunam fecerit, semper quaerere possis, cuius damno? Neque tamen hoc semper fieri, sed interdum etiam accidere solet, ut prodesse possim alteri, absque vlla propriae salutis iactura. Sin autem prius contingat, atque utilitatis ratio siue ferini instinctus, cum humana natura siue honestatis legibus pugnent, quaenam earum virium sit potior admodum est difficilis quaestio, in qua omne ius, omne aequum atque iniquum versatur.

C A P V T X I.

Argumenta eorum, qui humanos instinctus praeferunt ferinis.

Offerunt equidem se nobis primo loco rationes admodum probabiles, quibus humanos instinctus siue ius gentium, quod ex iis oritur, Primis caeterorum animalium praeferendos esse, demonstrari possit, quarum vnam P A P I N I A N V S suggerit *) qui: *In toto iure generi per speciem derogari et illud potissimum haberi, quod ad speciem directum sit*, quod quidem C I C E R O in secundo de inuentione libro ita exprimit: *Quae lex in partem aliquam et quae in rem certam scripta est, promptius ad causam accedere videtur et ad iudicium magis pertinere.* Haec demonstrare videntur, humanorum instinctuum prae ferinis rationem habendam esse in homine, si quidem haec hominis natura formam speciei, ista vero, quae communis animantibus insita natura est, generis formam habeat. Haec forte ratio fuit, quare S O C R A T E S, Z E N O, deinde G R O T I V S et P U F F E N D O R F I V S honestati primas deferrent.

Cum autem iam aliquoties honesti mentionem fecerimus, ne ignorato eo, obscuritas oriatur, illud quale sit, breuiter describamus.

C 3

Est

*) L. 30. ff. de diu. reg. iur.

Est videlicet honestum, si quis propria commoda alterius causa negligat. Hoc populari fama habetur gloriosum. Laudare enim hos solemus, qui hoc fecerint et admirari, deinde etiam, quod admirationis proprium est, cupere, utiis quam si millimi euadamus. Adeoque omnes, qui in dando munificos se praebent, in exigendo non acerbos, qui illatas sibi iniurias, cum possint, non vlciscuntur, imo, quod plane diuinum est, beneficiis rependunt, qui in deuictis hostibus se moderatos praebent, cupiditatibus frena iniiciunt feritis, pericula quaeuis pro republica adire et sustinere imo dolores, exilium et ipsam mortem, ut aliis bene sit, perferre non dubitant, illi inquam omnes, fieri aliter non potest, quin plausum atque fauorem totius populi sibi concilient. Itaque ab honore illo, quem haec facta in ore hominum parere solent, ipsam animi affectionem *Honestatem* appellamus. Neque mea est haec verbi definitio, sed C I C E R O N I S, qui: *Honestas*, inquit, *animi est affectio, laudabilis efficiens eos, in quibus est.* Nam cum eum, qui sua commoda pro nihilo ducit, ut diximus, summis laudibus extollant, a gloria et honore, quem talia facta pariunt, *Honestas* appellata est. Haec de honestatis definitione obiter, ad quam nescio quo modo delapsi sumus, cum antea illorum argumenta, qui honestatem utilitati, atque propriam naturam communi praeferre cupiunt, recenseremus. Non legi quidem apud veteres ullam causam, quare Zeno utile Honesto praetulerit, sed mihi is videtur hoc propterea fecisse, quia in omni iure per speciem generi derogatur.

C A P V T XII.

Argumenta eorum qui instinctus ferinos praeferunt humanis.

CONTRA vero CLEANTHES, EPICVRVS, HOBBSIUS et MACHIAVELLVS, particulari hominis natura penitus neglecta, illam vniuersalem potius cunctorum animalium considerandam dicunt. Nam, quia vis corporis et animalis nostra pars potentior est altera, qua homines sumus, illi mentem corpori obedire volunt, omnem-

omnemque humanitatem instinctibus animalis naturae subiciunt. Naturales enim leges profectas ex vniuerso ambitu huius immensitatis, qui ipsum etiam inuoluit et secum rapit hominem, anteponendas esse iis, quas natura solis hominibus proprias esse voluit, cum ipsa experientia magistra experiamur; sensus honestatis nobis innatos cupiditati, qua vtilia appetimus, longe infirmiores esse.

C A P V T XIII.

Nostra sententia.

In hac opinionum diuersitate ego herciscundus rectam viam, quae media est, me inuenisse puto, et aequae fortis esse vtriusque naturae potestatem, neque ius, quod natura omnia animalia docuit, humanitati, neque hanc communi omnium animalium naturae praeferendam statuo, sed ad id soluth, a quam parte maiora bona eueniant, respiciendum esse, vt tamen lucri cessantis et veri damni, porro etiam diuiduarum rerum atque indiuiduarum rationem habeamus. Itaque ad eam, quae magnitudines metitur, mathematicam scilicet doctrinam quodammodo recurrendum est. Nempe ad exploranda vtilitatis honestatisque momenta homini intelligentia et ratio data est, ad examinandum vtrane praeponderet, et ex quam earum maiora in mundo bona eueniant? Interea tamen regula sine omni exceptione perpetuum valitura est: non esse quaerendum vtile cum alterius detrimento. Quibus autem haec obscura videantur, hos rogatos cupio, vt quae subiecimus exempla perlustrare velint, quibus singulis perpetuam doctrinae nostrae demonstrationem admiscuimus. Has vero demonstrationes vt intelligere atque percipere lectores possint clarius, dari nobis haec primum postulo: Primum: Lucrum cessans minus malum esse, quam verum Damnum. Lucrum autem a damno hac ratione distare scias, vt damnum quidem, quod a demendo nomen habet, tunc contingat, cum aliquid ex patrimonio siue iis rebus, quas reuera possidemus, demittatur, ex quo quidem facile apparet, lucrum cessans ad damna non

non referendum esse, neque tam grauem in mente dolorem, quam illam iuris iam adquisiti diminutionem parere. Magis affligit, me hercle! animum, si quis amissurus sit, quod iam suum est, quam si quis lucrum non consequatur; et longe habetur grauius, aliquid de bonis suis dimittere, quam non adquirere; quorum illud quidem *damnum emergens*, hoc a Iureconsultis *lucrum cessans* vocari consuevit. Habere autem rem iure naturali non solum dicitur is, qui iam possidet, verum etiam cui promissa est). Nulla enim iure naturali inter titulum et modum acquirendi rei dominium differentia *). Succensere enim et irasci solemus illis, qui rem pactam non tradunt; atque fidem datam fallunt. Itaque; vtrum res tradita sit nec ne? aliquantulum fortasse, sed parum tamen refert. Dolorem autem, si damnum contigerit, grauiorem esse, quam si spes hueri fallat, non argumentis, sed sensu atque experientia percipitur. Posito itaque et concesso, damnum alterius maius esse malum, quam si vtile non consequar, vitanda erit alterius noxa, etiam si ex ea ad nos vtilitatis nonnihil redundare possit. Vult enim Deus, vt, quoniam omnibus eodem modo bene esse, rerum natura non sinit, vult tamen ille, inquam, quantitatem malorum hoc modo diminuere, vt ex duobus malis, id quod minimum est, eligatur. Quid enim, cum mundum conderet, sibi aliud is quaeso proposuit, quam vt haberet suae bonitatis argumentum et felicitatem vt posset quam plurimis impertiri. Concedent igitur haud difficulter nostri philosophi, in almo numine eam imprimis esse voluntatem, vt omnibus bene, male autem quam paucissimis sit, vt dolores praecaveantur, ut multitudo bonorum in hac rerum vniuersitate mala superet, de quo, si quis velit dubitare, eorum libros, qui de hoc mundo omnium optimo commentati sunt, consulturus, infinita, quae de beneuolentia diuina illic prostant, argumenta facile reperiet. Si itaque, vt est certissimum, Deus res a se creatas amat, si earum felicitate delectatur, etiam illud: offendi eum, si quis dolores hominum et infortunia augeat, necessario consequitur.

Ac

(*) Grot. lib. 2. c. 6. Huberi digress. lib. 4. c. 8.

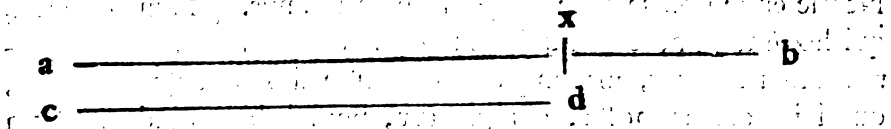
At vero iniustum dicimus eum, qui diuinæ voluntati, ratquam supremæ legi non obtemperet. Haec omnia autem ideo a nobis disputantur, ut intelligi possit, in rebus gerendis subtili mente examinandum esse, ex quam parte maiora in mundo bona eueniant, Neque enim nobismet ipsis, sed Deo nati sumus. Hunc offendit, qui homines, imo etiam qui animalia, sine causa violat. Quod autem supra diximus, malum paruum, si cum alio eoque maiori malo, quod ita euitari possit, comparatur, boni habitum induere, iam veteres agnouerunt. Recentiores etiam hoc vniuersum nihilominus omnium optimum ac praeclarissimum dixere, si quidem ipsa, quæ ei insunt mala, rationem in se continent maximorum quæ illi insunt bonorum. Ex his postquam regulam stabilimus certam, nempe: in omni vita ex duobus præpositis illud eligendum esse, quod minimum mundo afferat doloris, nunc per exempla eamus, quæ hanc intricatam neque satis intellectam iuris doctrinam magis magisque illustrabunt, mentemque nostram clariorem legentibus reddent.

C A P V T XIV.

Quid iustum sit atque iniustum, obiter et generatim demonstratur.

Quaerimus: an et quatenus utilitates nostras cum alterius damno quaerere liceat? siue, quod eodem redit, si instinctus animales cum primis naturæ humanæ luctentur nec ius naturæ cum gentium iure conueniat, quorsum se æquus sapientis animus debeat inclinare? Huius rei infinita dari possunt exempla, nos vno contenti erimus. Deprehensa in moechi turpissimo amplexu, ira quidem et naturalis indignatio in primis vero illud vindictæ studium, quod animalibus inest vniuersis, maritum ad caedem instigabit maxime, reuocabit autem miseratio et humanitatis sensus, quo a sanguine abhorremus. Quem istorum instinctuum sequetur sapiens? Maximum norunt omnes thori maritalis violationem dolorem parere, attaneu non comparandum, cum affectu doloris, qui homicidas

micias insequitur. Tamen igitur Lex Iulia permittat, non eripiet tamen, qui iura mundi didicit, adultero vitam, quamquam is qui fecerit, non adeo peccare videatur, quam qui innocentem percussit. Sit in proposita figura

dolor ex adulteri iniuria marito perceptus aequalis lineae $c d$, contra vero, si hominem e rerum natura tollas malum in mundo enascens et inde proueniens dolor aequalis lineae $a b$, ergo peccati, si adulter a marito occidatur, non erit illa homicidii ordinaria poena $a b$ sed temperata et mitigata $x b$, siue quod fere eodem redit, poenae in homicidas statuae, detrahenda est quantitas $a x$, quae aequalis naturali vindictae instinctui $c d$. Qui autem est gradus poenae, si occideris, is est gradus honoris, si peperceris. Sunt enim poena et turpitudine contraria praemii et honoris. Igitur quae turpitudinis est quantitas si feceris, ea honestatis est, si omiseris. Neque enim aliter fieri potest, quin contrariorum contraria sit ratio.

Quoniam vero senel ad lineas et mathematicas dimensiones digressi sumus, periculum faciamus ulterius, ex angulis iustum et aequum cognoscendi, imo poenas et praemia definiendi lineis. Res mira plerisque et insolita videbitur, ut solet in nouis ausis fieri, sed periculum faciamus.

Primum, ut inde potissimum ordiamur, nemo ignorat, quod iam dudum a mechanicis obseruatum, nempe in *Figura I*. Tabulae *Fig. I.* disputationi inferius annexae, corpus quoddam mobile B si duos simul conatus aequales habeat, vnum ex B pergendi in linea BA , alterum vero ex eodem puncto pergendi in linea BC , cum simul vtramque viam inire non possit, intermedio tramite nempe in linea BD procedere, quae angulum ABC in duas aequales partes secat. Hoc ut in nostros vsus conuertamus, si forte instinctus ferinus ex vna, atque humanus ex altera parte in contraria trahant siue impellant

pellant animum, ut quidem lucri cupido rem alienam ad se rapere studeat, honestatis autem ratio alterius damnum concupiscere vetet, eo quasi temperamento utaris, ut de tuo iure aliquid remittas atque eam rem cum aduersario quasi diuidas. Hoc quamquam satis ex superiori figura dignoscatur, potest tamen, si formarum varietas quempian delectat, etiam ex *Figura II.* clarius reddi. Nempe *Fig. II.* experientia docet, si corpus *B* vi quadam, quae aequalis sit lineae *CB* propellatur ad *K*, simul vero atque eodem tempore illud vi contraria *AB* cogatur versus *E*, cum utroque excurrere non possit, duabus directionibus quasi in vnam contractis, per lineam *BF* promoveri, quae est quadrati *ABCG* diagonalis producta. Quo autem quadratum est oblongius, eo angelus *FBE* acutior atque angustior euadet, ut *Figura III.* docet. Id plane verum esse, si *B* nauiculam, *A* et *C* vero ventos vela inflantes esse fingamus, vel pueri cognoscent. Quo quidem loco id minime negare volumus, mensurandi instinctuum vires, rem esse maxime arduam, propterea quod non omnes aequis viribus impellunt, sed ponderibus dignitatum ita differunt, ut etiam infirmiores duo vix habeant potestatem vnus fortioris et facies rerum adiunctarum temporumque diuersitas regulas subinde deprauent. Apposite apud GELLIVM Theophrastus *): *Has prauitates rerum et magnitudines atque has omnes officiorum aestimationes alia nonnunquam momenta extrinsecus atque alia, quasi appendices personarum et causarum et temporum et circumstantiae ipsius necessitates, quas includere in praecepta difficile est, moderantur et regunt et quasi gubernant, et nunc ratas efficiunt, nunc irritas.*

CAPVT XV.

Quid iustum atque iniustum sit? pressius accuratiusque exemplis demonstratur et noua Nomostatices doctrina stabilitur.

Haec de vtilitatis cum honestate, siue, ut nostris verbis dicamus, de instinctuum humanorum cum ferinis conflictu generatim monuisse sufficiant. Cum autem admodum diuersae in vita quae-

D 2

stiones

*) Gellius lib. 1. c. 2.

stiones incidere soleant, quae una definitione comprehendi nequeunt, operae pretium videtur, ut singularibus quibusdam (quas tamen in paucas contrahamus,) regulis, tota materia circumscribatur. Id antequam facio, verborum, quibus interdum *utitur*, significationem praemonere sruat: Nempe *causam individuum* eam rem dico, quae commode diuidi non potest. Plerasque tamen res diuiduas esse scias. Etsi enim quarundam ea sit ratio, ut naturaliter scindi in partes nequeant, sed aut totae apprehendendae aut totae aliis sint relinquendae, tamen si satisfieri competitori possit aliis modis, aut huius loco aliud reponi, remanentio eius rei causa facta, loco diuisionis est. Si forte cuiusdam causae diuiduae nomina non satis placeant, is diuiduam causam verbo iurisconsultis satis cognito fungibilem, rem indiuiduam autem, si ita videatur, non fungibilem, me non dissentiente, nominauerit. His sepositis sequitur

Regula I. *Si, in causa diuidua, duo pluresue homines de lucro captando certent, res aequis partibus inter illos diuidatur.* Nota de damno, sed de lucro hic loquimur, exempli gratia, si quaeras: fera bestia ab vno vulnerata, ab altero vero capta: utrum capientis an vulnerantis fiat? mihi videntur argumenta utrinque paria esse, siquidem capiens non assecutus erat, nisi fera ab altero capta et apprehensa fuisset. In primis vero, ut diximus, hic considerandum venit, neutrius damnum, sed merum *lucrum* in medio versari, quamobrem nulla sane causa est, quare feram alterutri totam adiudicemus, sed multo est regulis aequi et boni a nobis traditis conuenientius, ut quoniam res diuidua est, eam inter vulnerantem et capientem aequis partibus distribuamus. Eadem est thesauri in fundo alieno reperti et rerum omnium ratio, in quibus par est utriusque litigantium commodum. Similiter ubi duo pluresue de damno vitando litigent atque res in eo statu sit, ut commode diuidi possit, damnum aequis partibus utrinque ferendum esse putamus. Nonne enim aequum est, ut dimidium quisque damni sentiat, quam alterutrum in toto periclitari? Exemplum esto de ariere: Si meus bos siue aries, alterius arietem percusserit, ciuilis Iudaeorum lex

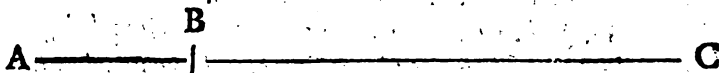
Exod.

Exod. 21. v. 35. damnum ad utriusque dominum pertinere iussit. Eadem aequitatis norma, si ob sterilitatem agri conductor remissionem mercedis a locatore petat. Nam licet fructus conducti agri ad conductorem pertineant, atque is mihi certam annuatim mercedem promiserit, miserationis tamen affectus suadet, ut ego opulentior forte, aliquid remittam egeno et pauperi. Scilicet ut plurimum locatores conductoribus sunt locupletiores. Quid autem si vires honestatis et utilitatis non eiusdem, sed diuersae sint magnitudinis, siue, quod eodem redit, si ego facilius re litigiosa, quam alter carere possim, et uterque nostrum de damno vitando laboremus? Id *Figura eadem III.* docebit. Nempè anguli *KBE.* et *FBE.* *Fig. III.* quomodo secundum naturae regulas, diuisio rei litigiosae instituenda sit? ostendunt. Si scilicet lesio alterius, me totam rem adipiscente, aequalis fuerit lineae longiori *AB*, ex aduerso autem meum damnum, si alter eam adipiscatur integram, sit aequale lineae breviori *GB*, et res, ut ponitur, sit diuidua, mea portio rei litigiosae erit aequalis angulo *FBE.* alterius autem portio aequalis angulo *KBE.* Est hic fere breuis in titulum *de transactionibus* commentariolus, qui docere possit, quomodo secundum aequalitatis regulas transigere cum aduersario debeat is, qui recti conscientia beatus esse cupiat? Sed aliter sese habent omnia, si de re contendimus, quae diuidi non possit, siue cum in eum casum res veniat, ut aut totum obtinere, aut totum amittere necessarium sit, de qua re opus est alia regula, quam statim subiiciam.

Regula II. *Si in re INDIVIDVA et non fungibili, quae adhuc sit adquirenda, meum lucrum plane sit aequale lucro alterius, adeoque par exinde utriusque redundet utilitas, quilibet sibi et ipsi proximiar potest nemini praenipere alteri, sine illius consensu et doloribus.* At si res sit utilior alteri quam mihi, abstinendum atque illa potius cedenda alteri: verbi gratia, si diues et pauper honorem seu munus publicum ambiant, pauperi opulentior cedat, propterea, quod is sine hoc officio publico vix viuere possit. Vna tamen videtur huius regulae EXCEPTIO: *Si mei lucri et alterius lucri*

differentia adeo sit exigua, ut pro nulla haberi possit. Eadem, quae in lucro captando, est etiam in damno vitando regula, scilicet ubi in tempora incidamus eiusmodi, ut alterutrum citra suam culpam laedi necessarium sit, atque duo de re quadam contendentes eam, utpote indiuiduam obtinere nequeant, tunc meum vitabo damnum potius, quam alterius. *Exempla poscis?* Ecce, si naufragi duo pluresue tabulam in medio natantem, necdum ab vilo occupatam, anhelent. Est enim vtriusque lucrum aequè magnum, nempe vitae Conservatio. Generatim igitur illud atque perpetuo valeat! In rebus indiuiduis, si omnia sint paria, lucrum proprium anteponendum lucro alterius aequali, et damnum proprium potius cauendum, quam alienum, si illud aequè magnum futurum sit. Haec ita se recte habent, si laesio vtriusque ex amissione metuenda, plane aequalis videatur, in damno autem dispari et inaequali, sequens regula valebit:

Regula III. Si de damno, in quod forte fortuna et citra nostrius culpam inciderunt, vitando duo pluresue contendant, atque res sit INDIVIDUA, tunc is, qui re amissa minus laeditur, damnum pati tenetur, et rem litigiosam cedere alteri, cui ex amissione rei maius detrimentum imminet. Finge ita viae angustia curru meo alterius currum aequè onustum obuénisse, atque necessario alterutrum retro pellendum esse, nome si caetera sint paria, ille cedat, qui minori cum damno potest? Finge, inquam

me ab A vsque B profectum, alterum autem a C longiore via ad eundem locum B deuenisse, tunc ego recedam haud grauatim, etiamsi fortior aut dignitate sim praestantior. Haec res tam certa est, ut demonstratione haud indigeat. Nam si is, qui longiorem viam emensus est, recedere debeat, sequeretur: hunc teneri, cum suo maiore damno, meum leuius incommodum auertere, quod ab omni ratione alienum. Sin autem in medio viae currus conuenerint,

rint, et aequè onusti, caeteraque omnia paria sint, ne Areopagiticam hanc quaestionem putes et indissolubilem, infirmior fortiori cedat, per regulam nostram secundam. Sed hoc ultimum non est huius loci, in quo non de aequali, sed dispari damno disputamus. Aliud igitur ex regulae nostrae convenientius exemplum adducamus. Utile sibi quippiam aureis fortasse litteris in mea charta inscius scripsit Titius, aut in mea tabula egregium quid pinxit Apelles, quaeritur utrum tabula picturae, chartaque scripturae cedere debeat? Cum tabulae aut chartae, utpote rerum fungibilium, dominium contra voluntatem amittere, sit leuius damnum picturae scripturaeue iactura, cedit merito picturae tabula, et scripturae charta.

Hactenus lucrum proprium cum alterius lucro, et iacturam nostram cum alterius iactura, tam in rebus individuis quam diuiduis, perpendimus, quod fieri omnino potest. Caue autem, ut tua commoda et lucra, cum alterius damno, in lance ponderes, quod fieri ratio vetat. Non sunt enim eiusdem qualitatis. Ut enim propria commoda non omnino omittenda nobis tradendaque sunt alijs, ita e contrario lucrum non tam cupide quaerendum, ut nobis vnice inseruendo alijs noceamus. Id postrema regula cauet, superioribus multo intricatior, qua expendimus, quid hominibus faciendum sit, quoties in rebus, quae commode diuidi non possunt, vnus lucrum cum alterius damno configat.

Regula IV. *Nunquam LUCRUM appetamus cum alterius DAMNO.* Hoc decretum verum esse et naturae consentaneum, ut demonstrare possimus, ante omnia reuocandae iam supra traditae lucri cessantis et damni dati definitiones. *Damnum* est, quoties alteri res, quam possidet, aufertur; *Lucrum cessans* est, quoties alicui spes adipiscendae rei intercipitur, rei, inquam, adipiscendae, id est eiusmodi, quam alter nondum possidet, nec sibi stipulatus est, sed habiturus erat, ni alter obstitisset. *Lucrum cessans* verominus maius esse quam *damnum datum*, eo, quem diximus, loco ostendimus. Itaque, ut nostram hanc difficillimam regulam exemplis

plis confirmemus; licet naufragium passio, tabulam in medio na-
 tantem alteri praeripiendi ius sit, (nam par est utriusque rei ratio,
 utriusque lucrum, si potiuntur, utriusque damnum si amiserint,
 aequale,) tamen si occupatam possessamque alter alteri tabulam ex-
 torserit naufrago, turpe dixerim et inhonestum facinus, quia hoc
 lucri, illud vero damni speciem habet. Maiorem quippe dolorem
 parit, amittere aliquid, quam non acquirere. Occupare ergo li-
 cet natantem in mari tabulam, non autem occupatam extorquera.
 Similiter, licet mortem tibi et vulnera minantem occidisse atque
 ferientem referuisse, poena omni caret et vitae conservandae stu-
 dium in omni animante sit flagrantissimum, tamen si in ponticulo
 latro in meam perniciem armatus stricto gladio me persequatur, ut
 nisi deiecto, qui forte in hac angusta via me praecedat, homine,
 caedem effugere nequeam, nullo modo tamen hominem innocen-
 tem, qui in eodem ponticulo casu antecedit, meae salutis causa
 deicere fas est. Neque ordinariam homicidii poenam effugiet,
 qui in carcere, etiam iniusto modo detentus, custodem occiderit,
 ut capitis periculum attereret. Nam si morte iam destinatus effu-
 giat, adeoque libertatem, quam non habebat, consequatur, id lu-
 cri speciem prae se fert, at vero qui innocentem gladio feriat aut
 de ponte deiciat, dubium esse potest nemini, quin verum damnum
 inferat. Nunquam aliter lucrum et utile quaerere licet, quam si
 nemini hoc facto noceamus aut saltem non tantumdem detrahamus,
 quantum nobis ipsis adiecerimus. Itaque multum interest inter in-
 culpatae tutelae moderamen et caedem innoxii hominis, quem
 nostrae salutis deovemus. Nam latroni in nostram perniciem ar-
 mato parcere, nihil est aliud, quam lucro alieno cum nostro dis-
 pendio inferuire, quod omnino est contra officium ex ferinis in-
 stinctibus ortum, quod nobismet ipsis debemus. Alia igitur est
 hostis et latronis, alia amici aut innocentis hominis caedes. Era-
 scens enim mihi ex vitae conservacione lucrum aequale est damno
 alterius. Turpissimum vero alterius damno lucrum captare. Ha-
 rum nempe rerum, ut diximus, in una lance appensio fieri non
 debet,

debet, quia lucrum quidem nostrum cum alterius lucro et damnum nostrum cum alterius damno metiri licet, nunquam vero lucrum proprium cum alterius damno. Plane, ut in iure civili, compensationi non locus est, nisi inter eos, qui sibi invicem debent, neque liquidam cum illiquido, neque diuersum genus cum diuerso genere compensari potest; ita in nostro totius mundi iure lucri cessantis et damni dati nulla est proportio. Huius rei hoc quoque exemplum est: si cuius amplissimum hereditatem expectas, eum animaduertas in loco velle confidere, quo aspice lateat, licet tibi pauperiori forte maximum emolumentum allatura sit eius hereditas, tamen iuris gentium, quam tradidimus, regula praecipit, ut de aspide latente admoneas. Nam hereditas tibi lucrum, mors illi damnum est. Eadem ratione adulteria naturaliter turpia. Nam voluptas quaeritur cum alterius dolore. Multo minus exponere licet liberos, aut alimentis, quae etiam immorigeris debentur, subtractis, in commodo eos afficere, quos procreare commodum visum; neque si in bello captus te in seruitutem addixisti, aufugere permissum, cum vi extortum non possit pactum dici, quod vitae seruandae causa cum victore iniisti. Iterum dico atque praecipio, ne gaudia cum alterius dolore comparare audeas, quia diuersi sunt generis et quia gaudium non tale in mundo bonum, quam mors alterius malum est. Aurum cum auro expendatur, et aes cum aere; non autem aeris cum auro expensio fiat. Ergo ut iterum iterumque repetamus, nostra, quam tradimus, iuris naturalis doctrina praecipit quidem, ut naturales instinctus, qui cum a Deo sint, mali esse non possunt, in rebus plurimis sequamur et utilitatis nostrae, quantum possumus, rationem habeamus, ita tamen, ut nemini noceamus. Non licet ergo in summa inedia mactato homine famem sedare, nisi forsitan fortunae et sorti rem plures esurientes commiserint. Tunc enim, quem fors designat, vi pacti iure moritur. Nescio sane an ne secundum eandem, quam tradidimus, regulam, ius Germanicum legibus Romanis sit aequius in vindicatione rei a fure

ablatae. Nam si domino euincendi potestas datur, nonne is, qui a fure bona fide emit, citra culpam damno afficitur? Dominus qui furto rem amisit, si recuperet, lucro potitur. Damnum quidem a fure passus est, adeoque ab hoc recte vindicat, non autem a fraudis incio emtore, qui vbi restituere tenetur, dominum rei furtivae suo damno reddit locupletiozem. Recuperare scilicet et adquirere vnum idemque sunt. Vtque eum, qui mala fide alterius rem possidet, eam vsucapere nunquam posse, certissimum: ita e contrario titulo oneroso quaesitam vsucipientis addixerim, propterea, quod domino, qui amisit, non vsucipientis culpa aut dolo, sed casu damnum illatum est, a fure, a quo etiam restitutionem petere licet, non autem ab emtore. Si enim hic gratis restituere teneatur, hoc vsucipientis manifesto damno fieret, dominus autem recuperans lucrum habiturus esset. Si vero vsucapiens non emerit, sed inuenerit, tunc domino restituti iubeo.

E contrario autem *Nemo tenetur, suo damno alterius lucrum quaerere.* Si quis hoc fecerit, laudatur quidem, sed nulla est profita ad id peragendum necessitas seu obligatio. Quodsi enim admodum magna et infinita etiam totius humani generis gaudia nostrae salutis dispendio quaerenda esse statuamus, hoc absurdum consequeretur, vt ei, qui orbem terrarum seruare possit ab interitu, etiam aeterni cruciatu sustinendi sint, a quo natura non illa tantum omnibus animantibus communis, verum etiam hominibus propria abhorret atque refugit. Dum orbis consistit, nondum inuentus est, qui in aeternum miser esse voluerit, vt aliis bene esset. Ipsum religionis CHRISTIANAE statorem, tametsi plura quam vllus homo aliorum salutis causa perpeffum theologi doceant, tamen vltra tres dies non genuit in inferno, quibus emensis ascendit in coelum et adscitus est, post superatos labores, in imperium et societatem omnipotentis patris. Neque apud Romanos CVRTII DECIIQUE se pro patria deuouissent vnquam, nisi aut gloriae expectatio, aut melioris in beatorum insula habita-

habitationis spes eos instigasset. Nemo ergo tenetur cum suo dispendio aliorum commodis studere, quia hoc concessio, unusquisque ad aeternos sine fine cruciatus, si alios beare possit, offerre sese deberet, cui dicto reclamant omnes sensus, reclamant ratio, et omnes notitiae, quibus imbuti sumus. Nam mente careat, necesse est, qui malum sine spe fructus amplioris appetat. Alter ut lucro potiatur, debeone innocens ego in egestate et ignominia vivere, ac ne vivere quidem, sed dolere, cruciari ac mori? Hoc statuere, quid quaeso aliud, quam delirare et furere. Sed videamus, an haec regula nullis vnquam exceptionibus subiaceat.

EXCEPTIO REGVLAE QVARTAE; Damnum quidem nobis alterius salutis causa non subeundum, neque e contrario lucrum cum alterius damno appetendum, NISI *forfitan incommodum meum inde redundans tam exiguum sit, ut prae maxima, quae inde alterutri paratur, utilitate, nullum putari possit.* Nonne enim patiaris, ut de tuo lumine, meum possim accendere? nonne mihi collapsio manum porrigas? Inhumanum sane, ni feceris, quia ex hoc enascens incommodum adeo exiguum, ut nullum videri possit. Sane apud Gellium THEOPHRASTVS: *Parua vel tenuis turpitude vel infamia subeunda est, si ea re magna utilitas amico quaeri potest - - - Nam cum in rebus aut paribus, aut non longe secus, utilitas nostri et amici consistit, nostra procul dubio praeponderat. Cum vero amici utilitas minus est amplior, nostrae autem in re non graui leuis iactura est, tunc quod utile amico est, id prae illo quod utile nobis est, sit plenior.* Contingere etiam potest, ut lucrum meum ingens et certum, damnum autem alterius incertum sit et quasi in ambiguo pendeat, quod si acciderit, nescio, annon appetere lucrum debeam, si forte idem illud detrimento alteri fore possibile quidem, sed parum probabile sit. In qua re negare tamen non possum paria fere, quae vtrinque proferuntur, argumentorum pondera diu fluctuantem animum sustinuisse. Nam cum se-

in el regulam probassem: Non esse cum alterius damno nostrum commodum, neque alterius lucrum nostro damno parandum, nulla mihi videbatur adesse sufficiens ratio, quare ullam exceptionem admitteremus, per quam semel stabilita doctrina labefactari posset. Ita enim argutabar: Si in extrema fame frumenti furtulo mortem effugere possim, furtum hoc nihilo minus esse, licet poena aliquantulum mitiganda videatur. Inprimis vero cum ad mathematicas meas, quas supra proposueram, figuras redirem, nullam unquam huius regulae exceptionem admittendam esse, videbar mihi quasi manibus deprehendere et oculis videre. Nam, *Fig. IV.* tam etsi in *Figura IV.* quadratum *FKCB.* quantumvis oblongum facias imo versus *H.* in infinitum producas, nunquam tamen accidet, ut *GBE*, quem *Angulum Poenae* appellare licebit, nullus omnino sit, neque fieri unquam potest, ut linea lucrum designante *FB.* in infinitum producta, contra linea *B. C.* qua damnum alterius indicauimus, infinite parua, inter utramque diagonalis procurrens *BG.* plane in lineam *BE.* incidat, licet quo quadratum est longius, eo angulus *GBE* acutior atque minor euadere soleat. Haec ubi subtilissime et accuratissime consideraueris, omnem huius regulae exceptionem excludere videntur. Exigua quidem est temporis iactura, et incommoditas parua, qua lumen meum praebeo, ut tuum accendere possis, aut lapso manum porrigam, ut pro nulla haberi possit; Attamen, si fecerim nonne ille, quem ita subleuavi, mihi gratias agat? Aget vero et: rependat tibi Deus! reuerenter dixerit. Nonne vero haec gratiarum actio etiam in his minutis humanitatis officiis peragenda indicium videtur longe certissimum, iure neminem teneri, ignem praebere aut sublapsum erigere. Si enim ad haec praestanda iure tenemur, unde quaeso alterius oriatur ad gratias agendas obligatio? Igitur initio quidem non haec solum, quae retuli, mediū detinuerunt, quo minus nunc tandem admissae exceptioni regulae subscriberem, verum etiam inprimis illud, quod etiam si concedatur infinite parua pro nullis habenda esse, nemo tamen

huc

huc vsque defuerit, quanta nostra esse debeat, quae aliorum causa negligi debeat vtilitas, aut e contrario quantum esse debeat lucrum, quo allucente exiguum alterius damnum non reformitandum sit? neque punctum illud quispiam demonstrauerit, quo vel alterius vel nostrum incommodum, si cum ampliori, quae inde redundet, luero comparetur, nullum videri possit. Quid ergo, ita enim antea argumentabar, quid, inquam, refert nimis vage et indeterminate dixisse: interdum nostra commoda negligenda esse, si amplissima aliis, amicis potissimum, voluptas quaeri possit? quid refert e contrario indicasse: interdum praegrandem vtilitatem nostram cum leui atque exiguo alterius detrimento parandam esse, nisi illud simul doceatur: si discedendum sit a certa et ab omnibus recepta regula, quousque degredi debeamus? Haec omnia fateor maximis et in extricabilibus propemodum difficultatibus esse simplicita, vt parum abesset, quin, vtcunq̄ etiam tempora incidere possint, nunquam vtilitates nostras cum aliorum vel maxime exiguis incommodis parandas esse, sine omni exceptione verissimum iudicarem, inprimis cum seueriores quidam *) ne colaphum quidem ferendum esse alterius vitae conseruandae causa, immo furem rei minimae occidi posse, si iudicis copia non sit, neque spes appareat, alio modo rem meam recuperandi, statuant.

Nihilominus tamen, cum animaduertterem ipsos mathematicos interdum eo detinere, vt res minimas pro nullis habeant, atque cogitarem in rerum natura nullum esse orbem omni parte rotundum, nullam lineam omnino rectam, multo magis existimaui in iuris et morum doctrina minuta quaedam negligi et pro nullis haberi posse, adeoque et illud tandem statui: Nostras vtilitates cum alterius damno quaerendas non esse, nisi illud cum nostris commodis longe maximis comparatum, nullum videri possit. Quousque autem quis procedere, et quanta debeat esse inter vtile, et alterius damnum

E 3

pro-

*) Grotius lib. 2. c. 1. §. 10. Puffendorf lib. 2. cap. 5. §. 11.

proportio, vt hoc nullum videari possit, cum res tota vtpote a temporum, locorum et personarum maxima varietate pendens, certis regulis includi non possit, vnus cuiusque sensui relinquendum esse. Nam in omni demonstratione postremo loco ad sensus experientiam deuenimus. Ceterum hoc caput in toto iure naturae difficillimum puto, neque satis a doctis hominibus demonstratum, quid? ne indicatum quidem. Admisimus tamen, licet grauatim et quasi reluctanter illam, de qua diximus, exceptionem, vt damno alterius si hoc nullius fere momenti sit, vtilitates nobis et lucra, vt ita dicam, praeponderantia, quaeri possint. Huius rei infinita exempla non fingi tantum possunt, sed singulis diebus cuilibet quotidiana in vita obuenire solent. Nos breuitatis admodum studiosi promiscua quaedam proponamus.

Si tyrannus TITIO mihi ignoto homini caput amputare minetur, nisi ego mihi digitum abscindi patiar, praebeam fortasse digitum et subiiciam securi; at si brachio meo aut pede vno alteroue caput possim alterius liberare, an simile faciam? Nempe fatis, quoniam Titius suo in tyrannum incidit, si mortem imminentem effugiat, hoc ei *lucro* cedit, mihi vero, cui tyrannus minus iratus est, iactura brachii non leui *damno*, sed vtriusque rei, vt saepius diximus, nulla compensatio, nulla proportio, neque damnum, quod brachio amputato mihi imminet, est eiusmodi, vt pro nullo possit haberi. In extrema fame, si, vt mortem depellam, panis frustulum auferam abundantanti et futuro, quaesitum est, an furti tenear? Tametsi furtum esse non negem, tamen quia damnum hominis opulenti, si cum praegrandi vitae conseruandae lucro comparetur, fere nullum existimari possit, poena erit valde exigua pauperrimi illius, qui panem subtraxerit. At si esurienti et inedia confecto alter etiam esuriens panem extorserit, summum nefas, vt supra in exemplo eius vidimus, qui in ponticulo, vt imminentem cetuici gladium effugeret,

effugeret, praeculantem in fluuium deieciſſet. Infame hoc et inexcufabile factum, niſi forte ſubterfluens amnis aqua minus foecundus minusque exundans ſit, vt ſine vitae aut membrorum periculo ille praecipitari poſſit. Hoc etiam videamus: An alienam hereditatem blanditiis captare liceat? Non nego quidem, quae preſando, obſequendo, adulandoque capitur, eam ſcelere hereditatem quaeri. Nam omnis machinatio, omne mendacium, omnis aduſatio, omnis calliditas ad circumueniendum alterum adhibita, fraudis nomen habet et crimen merito putatur, propterea, quod nemo mentitur, niſi ſibi illud vtile videatur. Non dubium ergo, quin deceptione ſenis cuiusdam creduli, ſibi lucrum quaerere, turpiuſculum putemus. Nihilominus tamen, cum damnnum eius, quem captator blanditiis demulcet, prae illo maximo hereditatis lucro tam exiguum ſit, vt (quia homines falli cupiunt) pro nullo haberi poſſit, non omni quidem hi captatores crimine carent, attamen excuſatius peccant, atque ſi non veniam, tamen poenae quandam mitigationem merentur. Neque tamen omne mendacium turpe. Nam ſi eo nemini noceas ſed proſis potius, etiam pulchrum et admodum honeſtum eſt mendacium. Quis non aegrotos aut infantes fallat, vt melle oblitis poculis tetra decepti abſinthia bibant?

Vt autem in his aliisque exemplis, in quibus cum alterius minori damno lucra nobis maiora parantur, nec non de vero ſcelere et poenarum gradu in iis rebus, quae veniam merentur, diiudicare poſſis, iterum rationandi computandique artem, nempe Mathefin, quae omnium *quantitatum ſcientia* dicitur, in auxilium vocabimus. Nempe quotieſcunque de metienda magnitudine agitur, ſiue illa in corporibus ſiue in doctrina de moribus, ſiue in iuris ſcientia obueniatur, eam figurae geometricae commodiſſime demonſtrant et ipsis oculis ſubiiciunt. Si ergo in *Figura IV.* lucrum *Fig. IV.* vnius *AB* aequale fuerit alterius damno *CB*, tunc turpitudine illius, qui tantum ſibi adiicit, quantum alteri detrahit, (quod factum fur-tum appellamus) atque inde promerita poena erit aequalis angulo *DBE*.

DBE ; quem 45. graduum mathematici vocant. Hoc posito et concesso, consequens est, ut quo maius vnius lucrum, atque quo pusillius damnum sit alterius, eo plus poenae quantitas decrescat. Fingamus igitur damnum alterius aequale esse lineae BC , lucrum vero meum aequale lineae maiori FB , tunc poena multo superiore minor erit, nempe aequalis angulo GBE . Atque similiter in aliis causis. Nempe necessarium est, ut quo latius producatur linea lucri mei BF versus H , siue quod idem est, quo amplior sit nostra utilitas, et quo tenuius alterius damnum CB , eo plus *angulus poenae* decrescat.

Iam quia poenarum varios gradus lineis angulisque expressimus, tribus verbis etiam de honore et proemio exponam. Huius autem rei admodum facilis est demonstratio. Nam quoniam poena et honor contraria sunt, consequens est, ut, quemadmodum in superiori *Figura IV.* si quis cum alterius damno BC suam utilitatem FB quaesierit, poena erat aequalis angulo GBE , ita, quia contrariorum contraria est ratio, gradus honoris, quem consequaris, si id minime feceris; sed tuum potius commodum omiseris, quam alteri noceres, consequitur inquam, ut honoris ex eo redundantis gradus aequalis sit angulo LBG , qui semper ita crescit, ut angulus poenae GBE decrescit.

Fig. V. Ergo si in *Figura Quinta* CB denotet magnitudinem alterius damni, AB vero magnitudinem mei commodi, tunc si non appetierim, angulus honoris atque proemii LBD fere nullus, poena autem, si appetieris, maxima erit, nempe talis, quae angulo DBE respondeat. Sunt enim illi duo anguli vnus nempe honoris, alter poenae seu opprobrii ex adiacentibus siue continuis, ut Mathematici loquuntur. Igitur in *Figura superiori II.* si meum damnum AB plane aequale sit alterius damno CB , tunc si concupiscam et praeripiam alteri rem indiuiduam, anguli honoris et opprobrii aequales sunt, h. e. siue appetierim rem vtrique concupitam, siue omiserim, nec honor erit, nec dedecus.

CAPVT

C A P V T X V I.

Conclusio totius Operis et brevis Repetitio eorum, quae disputata fuerunt.

Vereor autem ne nimis longa videatur de collisione officiorum: siue de appetituum ferinorum atque humanorum contentionibus instituta a nobis disputatio. Sed, quoniam perplexa res est et difficillima, breuius dici non potuit. Videmur autem nobis quasi nouam doctrinam et neglectam antea iuris naturalis partem excogitasse, nempe, vt ei nomen imponamus: *Nomosticen*, quae ratio quasi est mensurandi et ponderandi leges, vt si collidant officia, nec ambo simul seruari possint, quae lex fortior sit atque potentior, nobis appareat: Cum autem Ius et Obligatio duo sint, vt philosophi loquuntur, correlata, nunquam fieri potest, vt *ius* vnus cum alterius *obligatione* collidat. Tendunt enim ad idem. At vera ius vnus cum iure alterius, et cum obligatione obligatio collidere quam saepissime solet, quod si fiat, ad *Nomostices* regulas, quas tradidimus, res examinanda venit.

Ne autem in hoc labyrintho versaturis Ariadnes filum desit, breuiter summam totius disputationis memoria recolamus. Probauimus scilicet, omnem iustitiam Primis Naturae initi, haec autem duplicis generis, nempe aut ferinos instinctus esse, aut humanos. Ferinos quidem principium et quasi columnas videri iuris *Naturalis*, quod natura omnia animalia docuit, contra vero appetitus humano generi proprios principia esse iuris *Gentium*, siue illius, quod natura solos homines docuit. Naturalis iuris prima regula, *utilia quaerere*, sed gentium iuris primum decretum, *neminem laedere*. Hae duae supremae omnium leges si inter se collidant, quatuor *Nomostatices* regulae nos viam rectam docuerunt, quae hoc potissimum praecipunt: nunquam amplectendas esse proprias utilitates cum alterius laesione; Nam etsi ferini appetitus illud suadeant, prohi-

bet tamen miserationis affectus et dolor, quem in hominis pectore suscitatur laesio atque iniuria alteri illata. Itaque haec duo: *suas utilitates quaerere et neminem laedere* ita coniungimus, ut in scribenda noui principii formula, tam ad propriam quam ad communem utilitatem respiciamus, certissime nobis persuadentes, non ex alterutro principio, sed ex utroque iurisprudenciam neci. Nam praeter commodorum desiderium et appetitionem voluptatis, inest etiam, ut mihi videtur, nescio quid, et latet in animo et sensibus nostris, efficiens, ut etiam alios felices esse cupiamus. Hae insitae in nobis honestatis notitiae, hic miserationis affectus, et oriundi ex aliorum malis in animo nostro dolores, nisi vim suam in homine exercuissent, crede mihi HOBBSI! non tuae arces, non fulgentes undique, quos fingis, et districti omnium in omnes gladii, non metus denique ullus tantum valuissent, ut genitalem feritatem ex tuo aliorumque animis excuterent et ad humanitatem incitarent. Instinctus ergo est, qui nos humanos facit; nec ullum noui, quem cum natura non esset, doctrina bonum fecerit. Tandem in fine disputationis principii atque tituli recordamur, scilicet, ut Iuris Naturalis proletarium nomen ac fere contemptum euitarem, et taedium auerterem, *Ius Mundi Vniuersale* libellum inscripsimus, exemplo GROTHII, qui suum librum Ius Belli et Pacis dicere maluit, quam Ius Naturae. Occasionem autem hoc inprimis nomen praefigendi nobis praebuit hic LVCANI versus:

*Sed neque IUS MVNDI valuit, neque foedera sancta
Gentibus.*

Fig. I.

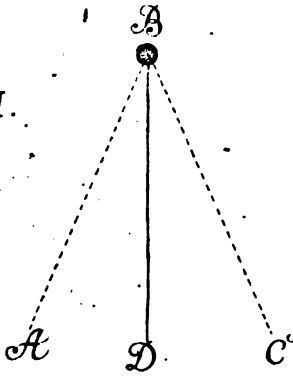

Fig. II.

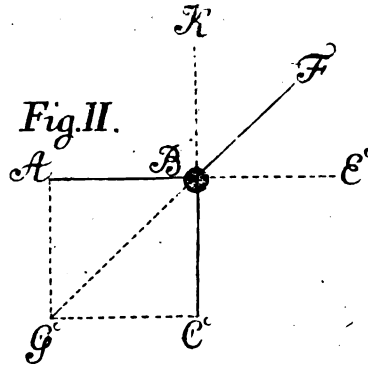

Fig. III.

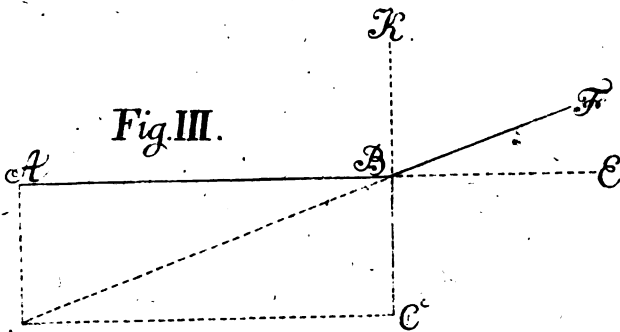

Fig. V.

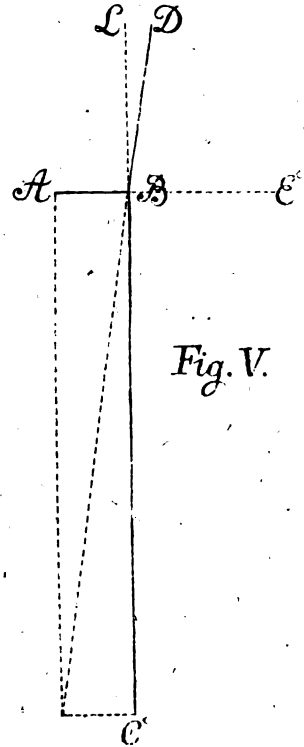
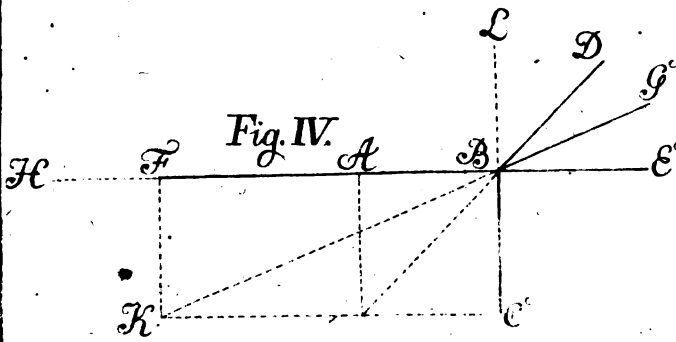

Fig. IV.

Rigobert fecit.

Österreichische Nationalbibliothek

+Z205457009

